

Some issues of using Web-screenshots as evidence in the civil process in Ukraine

Окремі питання використання Web-скріншотів в якості доказів у цивільному процесі України

Kristina Drogoziuk

Key words:

screenshot, electronic proofs, Web site, means of proof, proving, electronic documents.

Ключові слова:

скріншот, електронні докази, Web-сайт, засоби доказування, доказування, електронні документи.

Важливою проблемою забезпечення захисту прав та інтересів у вік інформаційних технологій є забезпечення збору та фіксації доказів у мережі Інтернет. Судова практика останніх років свідчить про те, що з'являються цілі категорії цивільних справ, за якими спір виник у зв'язку і з приводу інформації, розміщеної в інтернеті. У такій категорії справ суди змушені долучати до матеріалів справи і досліджувати в судовому засіданні інформацію, отриману з інтернету.

Глобальна мережа Інтернет, насамперед, є способом розміщення та поширення інформації, з якою можуть бути пов'язані найрізноманітніші види цивільних справ – неправомірне використання або поширення об'єктів інтелектуальної власності; про дифамацію (поширення недостовірної інформації, яка принижує честь та гідність, завдає шкоди діловій репутації); у справах про захист прав споживачів.

Метою цієї статті є дослідження окремих аспектів допустимості Web-скріншотів як електронних доказів у цивільному процесуальному

Окремим питанням використання електронних доказів присвячували свої праці такі науковці: А.Т. Боннер, Н.Ю. Голубєва, Ю.С. Павлова, А.Ю. Каламайко, Є.О. Нефедьєв, В.К. Пучинський, Е.М. Мурадьян, О.О. Шелепіна, Т.В. Руда, С.Я. Фурса тощо.

До прийняття Закону України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII, яким у ЦПК України було внесено значні зміни, жодним нормативно-правовим актом не було передбачено спеціального порядку дослідження та використання доказів, розміщених у мережі Інтернет. У новий ЦПК України була включена ч. 7 ст. 85 ЦПК України, відповідно до якої суд за заявою учасника справи чи з власної ініціативи може оглянути Web-сайт, інші місця збереження даних у мережі Інтернет із метою встановлення та фіксування їх змісту. Тобто чинним ЦПК України суд наділений процесуальними повноваженнями безпосередньо дослідити глобальну мережу на предмет наявності тих чи інших фактичних даних, які входять до предмета доказування по справі¹.

В умовах сьогодення відкритим залишається питання можливості включення скріншоту Web-сторінки до доказової бази в цивільному процесі України. Проблема полягає у відсутності систематизованих правил визначення порядку одержання електронних доказів, зокрема скріншотів, у законодавстві України, а також можливостей їх використання під час розгляду цивільних справ. Різні електронні докази мають відповідати різним критеріям допустимості, а тому допустимість електронних доказів має досліджуватись окремо, залежно від кожного виду цих доказів.

Скріншот (англ. Screenshot) – це зображення, отримане комп'ютером чи іншим портативним пристроєм, що зображає дійсно те, що бачить користувач на екрані монітора².

Скріншоти як доказ у суді можуть використовуватись для фіксування:

¹ Павлова Ю.С. Окремі аспекти допустимості електронних доказів у цивільному процесуальному законодавстві України. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. № 5(20). С. 85

² IT-право: теорія та практика: навч. посіб. / авт.кол.:заред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонові. Одеса: Фенікс, 2017. С. 438.

- факту розміщення в інтернеті інформації, що не відповідає дійсності або порушує виключні права;
- підтвердження факту розміщеної в інтернеті інформації, яка порушує авторські права;
- підтвердження неналежного виконання або невиконання договірних зобов'язань другою стороною у справі.
- скріншоти можна використовувати і в інших випадках, оскільки така можливість, хоча і не передбачена законодавством, не суперечить йому.

Скріншот може містити інформацію про ціну і властивості товарів і послуг, персональні дані громадян, інформацію, яка є негативною, ображає громадян і їх почуття, містить неправдиві відомості тощо.

Проте постає багато проблемних питань у разі використання цього виду доказів.

По-перше, будь-яка сторінка в мережі Інтернет може бути змінена або, взагалі, видалена. Потрібно зазначити, що є можливість того, що проста роздруковка веб-сторінки для суду не підійде.

По-друге, є складність ідентифікування особи, яка поширила негативну інформацію в мережі, чи доведення її причетності до такого поширення. До прикладу, в соціальній мережі «Facebook» зареєструватися може будь-хто під будь-яким іменем та поширювати неправдиві відомості. Винність особи в такому разі не можна довести. Іншими важливими проблемами є фіксація вчинення правопорушення та фіксація дати вчинення правопорушення³.

По-третє, відсутність офіційного зразка скріншоту, який би свідчив про дотримання форми документа, або систематизованих правил оформлення скріншоту та подання його до суду значно ускладнює його використання як доказу у справі.

По-четверте, іноді невизнання скріншоту як доказу пов'язано з неможливістю його відтворення в оригіналі.

На скріншоти рівною мірою поширюються всі вимоги, що пред'являються до доказів, і, насамперед, належність (можливість прийняття судом при розгляді та вирішенні справи тільки тих доказів, які мають для нього значення). Скріншот, який використовується як доказ у справі, повинен мати для неї значення, в іншому випадку вважати його доказом не можна.

ЦПК України у ч. 3 ст. 100 встановлює, що учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Тобто цивільне процесуальне законодавство визначає Web-скріншот як копію електронного доказу. У той же час учасник справи, який подає копію електронного доказу, має зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги. Проте, як зазначалось вище, інформація, яка розміщена в інтернеті, може бути легко змінена або навіть видалена.

У ЦПК України всі випадки нотаріальних засвідчень копій документів виділені окремо. Так, у ст. 95 ЦПК України вказано, що сторона має право подати копію письмового доказу, засвідчену власним підписом. Проте у ст. 100 ЦПК зазначається, що письмова копія електронного доказу не є письмовим доказом. Виходить, що ст. 95 ЦПК не регулює питання, яким саме чином має бути завірена паперова копія електронного доказу.

Отже, постає питання, в який спосіб має бути засвідчена паперова копія електронного доказу, що породжує прогалину у праві. Через це судді не знають, як виконати таку неоднозначну норму права, та можуть застосувати її неправильно, до того ж, не нестимуть відповідальності, адже формально порушення процесу не відбудеться через прогалину у праві в процесуальному законодавстві. Електронні докази іноді неправомірно не приєднуються, і, навпаки, деякі докази через цю прогалину права приєднуються всупереч закону. У таких випадках права учасників процесу щодо приєднання доказів та засади судочинства порушуються, а разом із цим – і право сторін на справедливий суд⁴.

³ Vandyo S. Скріншот як доказ у суді. URL: <http://pomichnyk.org/dlya-yurydychnyh-osib/pretenzijno-pozovna-robota/skrinshot-yak-dokaz-u-sudi.html>.

⁴ Проект Закону про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу України (щодо засвідчення копій електронних доказів). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63876.

Питання про здійснення діяльності щодо забезпечення доказів нотаріусами було неодноразово предметом дискусій науковців. Зазначалося, що у законодавстві про нотаріат мають бути закріплені норми, які б регулювали процесуальну діяльність нотаріусів щодо забезпечення доказів⁵.

У ст. 75 ЗУ «Про нотаріат» встановлено, що нотаріуси, посадові особи органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, засвідчують вірність копій документів, виданих підприємствами, установами і організаціями за умови, що ці документи не суперечать закону, мають юридичне значення, і засвідчення вірності їх копій не заборонено законом.

Проте нині українські нотаріуси відмовляють у здійсненні протоколу огляду Web-сторінки через відсутність такої нотаріальної дії у ЗУ «Про нотаріат» та в Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Нещодавно у Верховній Раді України був зареєстрований проект Закону № 8281 від 17.04.2018 р. «Про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу України (щодо засвідчення копій електронних доказів)», що є безумовним позитивним кроком до врегулювання використання скріншотів у цивільному процесуальному законодавстві.

Прийняття законопроекту дасть змогу швидше розглядати справи, в яких є електронні докази. У судів не буде виникати питання правильності застосування тих чи інших норм права. Реалізація законопроекту усуне сумніви відповідності оригіналу долучених до матеріалів справ та копій електронних доказів. У результаті прийняття законопроекту будуть забезпечені процесуальні права громадян⁶.

Нотаріус як уповноважена законом особа зможе взяти на себе обов'язок, що саме ця чи інша паперова копія знята з певного електронного доказу. Крім того, у нотаріуса є технічна можливість та доступ до всіх необхідних реєстрів для такого засвідчення. В той же час нотаріус буде нести відповідальність за неправдивість засвідчених даних.

Також видається доцільним врегулювати правила та вимоги оформлення скріншоту. Як форма фіксації інформації в мережі Інтернет у світі застосовується нотаріальне посвідчення змісту електронної сторінки.

Так, у зв'язку з відсутністю в законодавстві України процедури забезпечення електронних доказів нотаріусами, якщо є підстави вважати, що подання доказів згодом стане неможливим або складним, українські правозахисники змушені звертатись до нотаріусів Російської Федерації, законодавство якої передбачає таку нотаріальну дію.

У ст.ст. 102–103 Основ законодавства про нотаріат Російської Федерації передбачено здійснення нотаріусами діяльності із забезпечення доказів⁷. У рамках своєї діяльності щодо забезпечення доказів нотаріус нерідко проводить огляд Web-сайту або змісту електронної пошти. Нотаріус оглядає сайт і детально описує його зміст. Результатом є протокол огляду Web-сайту, який скріплюється печаткою нотаріуса. Також ст. 103.9. регулює посвідчення рівнозначності документа на паперовому носії та електронного документа. Воно полягає в підтвердженні тотожності змісту представленого нотаріусу електронного документа змісту виготовленого нотаріусом документа на паперовому носії. Виготовлений нотаріусом документ на паперовому носії має ту саму юридичну силу, що й електронний документ, рівнозначність якого засвідчена нотаріусом. Представлений нотаріусу електронний документ має бути підписаний кваліфікованою електронним підписом.

Г.Я. Тріпутьський підкреслює, що вказану нормою можна скористатися також в Україні відповідно до ст. 12 Конвенції про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах від 07.10.2002 р., яка є діючою як для України, так і для РФ⁸. Так, документи, які на території однієї з Договірних Сторін видані або засвідчені компетентною установою або спеціально на те уповноваженою особою в межах його компетенції та за встановленою формою і скріплені гербовою печаткою, приймаються на

⁵ Тріпутьський Г.Я. Можливість забезпечення доказів у справі нотаріусами. Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні : матеріали «круглого столу» (м. Одеса, 16 трав. 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 44.

⁶ Проект Закону про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу України (щодо засвідчення копій електронних доказів). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63876.

⁷ Основы законодательства Российской Федерации о нотариате. Федеральный закон от 11.02.1993 г. № 4462-1. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1581.

⁸ Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах / Конвенція, Міжнародний документ від 07.10.2002 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_619.

територіях інших Договірних Сторін без будь-якого спеціального посвідчення. Документи, які на території однієї з Договірних Сторін розглядаються як офіційні документи, користуються на території інших Договірних Сторін доказовою силою офіційних документів⁹.

Тобто нотаріусами РФ складаються відповідні протоколи, які потім не вимагають ніякої легалізації. Вони перекладаються українською мовою та подаються до суду як докази. Проте зазначений спосіб займає досить багато часу.

На жаль, у судовій практиці є випадки, коли судді відмовляють особам у забезпеченні доказів. Тому особа, якщо вона вважає дії суду неправомірними, повинна мати право звернутися до нотаріуса за забезпеченням доказу, оскільки недоліки законодавства України можуть негативно вплинути на її права. Так, Печерський районний суд м. Києва вказував, що простий знімок з екрану, на якому у вікні браузера відкрито Web-сторінку та роздруковка її вмісту не є належними та допустимими доказами у даній справі (Ухвала від 01.04.2016 р. по справі № 757/13905/16¹⁰, Рішення від 24.05.2017 р. по справі №757/43218/16)¹¹.

А.Ю. Каламайко пропонує інший спосіб позасудового забезпечення доказів, а саме звернення до незалежних організацій, які надають послуги з фіксації інформації на веб-сторінках. Існують ресурси, які дають змогу зробити «знімок» інформації, розміщеної на веб-сайті на певний момент часу (archive.is, peers.us). Такий файл зберігається на сервері організації та розміщується у публічному доступі, завдяки чому суд може безпосередньо переконатися в існуванні такої інформації¹².

Також є інтернет-архів Wayback Machine (archive.org), що є незалежним ресурсом, який зберігає копії веб-сторінок через різні проміжки часу, залежно від їх популярності. Він належить некомерційній організації й, відповідно до законодавства США, має юридичний статус бібліотеки. Завдяки цьому він активно використовується в судовій практиці США, а його доказову силу було визнано рішенням у справі "Telewizja Polska USA, Inc. v EchoStar Satellite" від 15.10.2004 р.¹³ З огляду на це, існує можливість використання цього незалежного ресурсу у вітчизняній судовій практиці. Проте є певні технічні обмеження такої фіксації змісту веб-сторінки: так, не зберігаються об'єкти, розмір яких більше 10 Мб, не зберігаються сторінки з обмеженим доступом. Крім того, на вимогу власника Web-сайту дані з цього веб-архіву видаляються.

Крім того, суд має право призначити експертизу для встановлення та фіксування змісту Web-сторінки, інших місць збереження даних у мережі Інтернет за умови, якщо це потребує спеціальних знань і не може бути здійснено судом самостійно або із залученням спеціаліста. Не викликає сумніву, що електронні докази, отримані шляхом дослідження мережі Інтернет у порядку, передбаченому ст. 85 ЦПК України, повною мірою відповідатимуть вимогам допустимості електронних доказів, а тому можуть бути використані під час вирішення цивільно-правових спорів¹⁴.

Експертні дослідження проводяться атестованими судовими експертами за відповідними спеціальностями, які внесені до реєстру судових експертів Міністерства юстиції України¹⁵.

У разі проведення експертного дослідження щодо об'єкта інтелектуальної власності, який міститься на веб-сайті, відбувається:

- перевірка доменного імені, встановлення DNS-серверів;
- перевірка відповідності IP-адреси;

⁹ Тріпільський Г.Я. Деякі аспекти допустимості доказів, отриманих у мережі інтернет, в цивільному процесі. Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції ім. Ю.С. Червоного (м. Одеса, 18 грудня 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 75.

¹⁰ Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 01.04.2016 р. по справі № 757/13905/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56950422>

¹¹ Рішення Печерського районного суду м. Києва від 24.05.2017 р. по справі № 757/43218/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66859813>

¹² Каламайко А.Ю. Мережа Інтернет як джерело доказової інформації в цивільному процесі. Юридична Україна. Цивільний процес. 2015. № 4/5. С. 120.

¹³ Каламайко А.Ю. Мережа Інтернет як джерело доказової інформації в цивільному процесі. Юридична Україна. Цивільний процес. 2015. № 4/5. С. 120.

¹⁴ Павлова Ю.С. Окремі аспекти допустимості електронних доказів у цивільному процесуальному законодавстві України. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. №5(20). С. 83–87.

¹⁵ Охромєєв Ю.Г. Збирання доказової бази у випадках порушення прав у мережі Інтернет. URL: http://uba.ua/documents/text/27_01_2012Okhromeev.pdf.

- фіксація відображення вмісту сайту, відображення головної сторінки, переходи на сторінки, що цікавлять заявника;
- визначення часу створення Web-сторінки;
- відбувається фіксація досліджуваних даних у дослідницькій частині висновку, результати огляду (Web-сторінки, фотографії, скріншоти тощо) оформлюються актом огляду із зазначенням дати.

Отже, до способів фіксації, дослідження та засвідчення Web-скріншотів належать: 1) огляд доказів судом за їх місцезнаходженням (огляд Web-сайту або інших місць збереження даних у мережі Інтернет); 2) огляд та засвідчення Web-сторінки нотаріусом; 3) використання сервісу InternetArchive, WaybackMachine; 4) проведення експертного дослідження за експертизою 10.17 – дослідження телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів.

Є й інші способи фіксації Web-скріншотів, проте питання щодо належності і допустимості таких способів залишається дискусійним.

Скріншоти можуть використовуватися разом з іншими доказами, якщо вони відповідають усім встановленим вимогам. У разі надання скріншоту як доказу треба вказати таку інформацію: 1) час і дату знімка (з метою підтвердження актуальності наданої інформації); 2) адреса та назва сфотографованого сайту; 3) ПІБ, підпис та посада людини, яка зробила скріншот; 4) переклад інформації, що написана іноземною мовою, українською; 5) нотаріальне засвідчення скріншоту. Також треба зберегти знімок Web-сторінки на жорсткому диску комп'ютера або на портативних пристроях, що забезпечить від можливої втрати такого доказу.

Отже, незважаючи на те, що є думка, що скріншоти не належать до електронних доказів взагалі, оскільки вони містять інформацію тільки про наявність такого доказу; з цією позицією важко погодитись, адже за наявності всіх вимог до оформлення та подання скріншоту як доказу до суду, він може бути розцінений як повноцінний доказ по справі.

Скріншоти містять відомості про факти, на підставі яких суд може встановити: обставини, на яких ґрунтуються доводи сторін, наявність або відсутність порушення, вину і інші обставини, що мають значення для справи. Таким чином, скріншоти можуть виступати як докази у суді при розгляді цивільних справ, проте вони мають бути оформлені і видані в документованому вигляді.

Наведені правила оформлення скріншотів дають змогу оцінювати їх як докази у справі. Проста роздруковка скріншота без вказівки на дату, час, Web-сайт, з якого вона виконана, без підпису та ініціалів виконавця не може розглядатися як належний доказ.

Видається доцільним законодавчо врегулювати перелік способів фіксації інформації, розміщеної в мережі Інтернет, доступних учасникам справи. Пропонується розширити їх можливості шляхом надання нотаріусам окремих повноважень щодо засвідчення такого виду доказів, що на практиці дасть змогу уникнути колізій, а також заповнить наявні прогалини законодавства України.

Анотація

У статті досліджено окремі питання дослідження, фіксації та засвідчення Web-скріншотів у цивільному процесі України. Проведено аналіз законодавчого врегулювання та проблем практичної реалізації використання скріншотів Web-сторінок у цивільному судочинстві України. Запропоновано шляхи впровадження рекомендаційних правил оформлення та фіксації скріншотів у цивільному процесуальному законодавстві України.

Summary

In the article the separate issues of investigation, fixing and certification of Web-screenshots in the civil process of Ukraine are researched. The analysis of the legal regulation and problems of the practical implementation of the use of screenshots of Web-pages in civil legal proceedings of Ukraine is carried out. The ways of implementation of the recommendation rules for registration and fixation of screenshots in the civil procedural legislation of Ukraine are proposed.

Використана література:

1. Павлова Ю.С. Окремі аспекти допустимості електронних доказів у цивільному процесуальному законодавстві України. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. №5(20). С. 83–87.
2. IT-право: теорія та практика: навч. посіб. / авт.кол.; заред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитоновой. Одеса: Фенікс, 2017. 472 с.
3. Vandyo S. Скріншот як доказ у суді. URL: <http://pomichnyk.org/dlya-yurydychnyh-osib/pretenzijno-pozovna-robota/skrinshot-yak-dokaz-u-sudi.html>.
4. Проект Закону про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу України (щодо засвідчення копій електронних доказів). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63876.
5. Тріпільський Г.Я. Можливість забезпечення доказів у справі нотаріусами. Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні: матеріали «круглого столу» (м. Одеса, 16 трав. 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 43–45.
6. Основы законодательства Российской Федерации о нотариате / Федеральный закон от 11.02.1993 N 4462-1. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1581.
7. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах / Конвенція, Міжнародний документ від 07.10.2002 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_619.
8. Тріпільський Г.Я. Деякі аспекти допустимості доказів, отриманих у мережі інтернет, в цивільному процесі. Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції ім. Ю.С. Червоного (м. Одеса, 18 грудня 2015 р.). Одеса : Фенікс, 2015. С. 73–77.
9. Осмотр веб-сайта в сети интернет. URL: <http://www.vursta.ru/internet.html>.
10. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 01.04.2016 р. по справі № 757/13905/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56950422>.
11. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 24.05.2017 р. по справі № 757/43218/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66859813>
12. Каламайко А.Ю. Мережа Інтернет як джерело доказової інформації в цивільному процесі. Юридична Україна. Цивільний процес. 2015. № 4/5. С. 118–123.
13. Охромеев Ю. Г. Збирання доказової бази у випадках порушення прав у мережі. URL: http://uba.ua/documents/text/27_01_2012Okhromeev.pdf.